

DET NATIONALE CENTER FOR PPR-FORSKNINGS FOKUS PÅ UDVIKLING AF PÆDAGOGISK PRAKSIS I DAGTILBUD OG SKOLE

Forskning i Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) skal styrkes markant, og derfor etableres nu et nationalt center for PPR-forskning. I dette notat præsenteres centrets formål, dets kerneområder samt nogle af de presserende forskningsprojekter, som centret vil beskæftige sig med i de kommende år. Notatet er under løbende revision.

Af centerleder og lektor Dorte Kousholt, DPU, Aarhus Universitet

Behovet for styrket forskning i PPR

Forskningen i PPR har hidtil været sparsom og spredt på mange institutioner, og der er derfor både behov for overblik over den eksisterende viden på feltet og for at samle kræfterne med henblik på at give solide forskningsbaserede svar på de mest presserende udfordringer og spørgsmål inden for PPR. Disse tre hovedspørgsmål er:

Fakta om PPR

Alle kommuner er forpligtede til at udbyde Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) til dagtilbud og skoler. Historisk set rummer PPR den dobbelte funktion at skulle undersøge og udrede enkeltbørn og medvirke til udvikling af pædagogisk praksis mere generelt. Kommunerne kan organisere PPR-funktionen ud fra lokale behov og politikker, hvilket har medført meget forskelligartede organiseringer.

Hvordan organiseres og udvikles et sammenhængende og relevant PPR?

PPR er under pres som rådgivningsinstans. Opgaveporteføljen bliver stadig mere sammensat og kompleks, og behovet for inddragelse af forskellige personalegruppers faglige tilgange og rationaler er voksende. Historisk er der sket en forskydning i PPRs arbejdsopgaver fra pædagogiske psykologiske udredninger og vurderinger til mere et konsultativt arbejde og samarbejde med dagtilbud og skole om inklusionsopgaver. PPRs traditionelle opgaver med specialpædagogisk støtte på baggrund af udredningsprocesser, er imidlertid ikke mindsket, og der er fortsat en stigende henvisningsfrekvens til PPR samt efterspørgsel på udredningsforløb med henblik på diagnosticering.

Hvordan udvikler PPR indsatser, der både kan styrke den almenpædagogiske praksis og deltagelsesmuligheder for børn i vanskeligheder?

Der er i de senere år sket en forskydning i fokus i PPRs opgaver i retning af konsultative funktioner frem for udredende funktioner, og begge dimensioner skal virke sammen i konkrete indsatser. En af PPRs væsentligste udfordringer er fortsat at få støtten til børn i vanskeligheder integreret i et arbejde med hele børnegruppen/klassen, forældregruppen og i udvikling af dagtilbuddet eller skolens praksis bredere set. Ligesom der fortsat er en stor efterspørgsel på specialviden og specialpædagogiske tiltag.

Hvordan udvikles tværsektorielle og tværprofessionelle organiseringer, samarbejdsstrukturer og opgavefordelinger, der kan sikre optimale betingelser for PPRs arbejde?

PPR er tværprofessionelt organiseret med psykologer, konsulenter, audiologopæder, fysioterapeuter, ergoterapeuter m.fl., der ofte arbejder på tværs af fx skoleforvaltning og socialforvaltning. PPR er derfor også udsprengt mellem mange forskellige samfundsmæssige opgaver og krav, lovgivningskomplekser, problemforståelser og organiseringsformer. PPR har desuden undergået kontinuerlige omorganiseringer med flere og udvidede opgaver og målgrupper, og mange kommuner står fortsat med udfordringer i forhold til, hvordan de skal organisere PPR-området. Der er brug for viden om, hvilke tværsektorielle og tværprofessionelle organiseringer, samarbejdsstrukturer og opgavefordelinger, der skaber de bedste betingelser for, at PPR kan lykkes med komplekse arbejdsopgaver?

Center for PPR-forskning har tre overlappende kerneområder:

1. Børns deltagelsesmuligheder og trivsel i dagtilbud og skole

- Børn i vanskeligheder & problemforståelser
- Trivselsforståelser & -interventioner

2. Samarbejde

- Tværprofessionelt/tværsektorielt samarbejde
- Forældresamarbejde

3. Nytænkning og brobygning mellem specialpædagogik og almenpædagogik

- Nytænkning af (forholdet mellem) almen og specialviden
- Pædagogiske praksisser der integrerer almen- og specialpædagogik

1. Børns deltagelsesmuligheder og trivsel i dagtilbud og skole

Børns trivsel og udvikling er knyttet til deres muligheder for at deltage i og bidrage til fællesskaber i et hverdagsliv på tværs af forskellige livssammenhænge. Børn har forskellige livssituationer og skal håndtere forskellige udviklingsudfordringer, og uanset arten og graden af disse, skal støtte og hjælp virke i børnenes hverdagsliv sammen med andre børn og voksne. Børns, læreres, pædagogers m.fl. udfordringer og vanskeligheder i hverdagen er sjældent entydige eller afgrænsede, men er spundet ind i komplekse forhold, og der er derfor brug for at udvikle begreber og sprog for analyse af komplekse og sammensatte problemer – ikke mindst hvordan problemer kan fremstå forskellige alt efter sammenhæng og perspektiv.

Mange undersøgelser peger på stigende mistrivsel, men samtidig er der også diskussioner om, hvordan man skal forstå disse undersøgelser (handler det om måden vi spørger på,

samfundsforandringer, svære vilkår i dagtilbud og skole, pres på tid, ressourcer og udredninger, indsatser/programmer rettet mod (individuelle) psykiske problemer, som skaber flere der mistrives mv.) Det er nødvendigt at udfolde og udfordre, hvad vi forstår ved trivsel, og ikke mindst hvordan den måles. Der er brug for at udvikle viden og indsatser, der kan inddrage og samtænke personlige, sociale, organisatoriske, kulturelle og samfundsmæssige forhold.

PPR spiller en central rolle i forhold til at forebygge mistrivsel hos børn og unge, og derfor er forskningsbaseret viden om forebyggelse afgørende. Men forebyggelse er et tvetydigt begreb, hvis betydning træder frem i kraft af et 'forestillet uønsket scenarie i fremtiden' - altså nogle problemer, som endnu ikke er, men hvor vores forestillinger om dem alligevel virker tilbage på det, vi tænker, vi skal forebygge. Derfor kan forebyggelse blive til isoleret opsporing og vurdering af risici og tidlige tegn på mistrivsel – og så risikerer vi paradoksalt nok at ende med et problemfokus igen. Så der er brug for, at vi diskuterer og udvikler viden om forebyggelse i relation til, hvad vi faktisk ønsker at fremme - hvad forstår vi ved trivsel og det gode børneliv, og hvad er betingelserne for dette i dagtilbud og skoler? Dette peger på vigtigheden af, at PPRs opgaver retter sig mod det almene institutions- og skoleliv – og mod børns sociale livsbetingelser. Dermed er der brug for at samarbejde om at udvikle forskellige former for fællesskaber; børnenes fællesskaber i dagtilbud, læringsfællesskaber i skolen, professionelles samarbejde, forældregrupper osv.

2. Samarbejde

Børns livsbetingelser udvikles på tværs af hjem og institutioner/skole og i et samarbejde mellem børnenes forskellige voksne. Dette indebærer, at indsatser, der handler om at forbedre trivsel og støtte børn i udsatte positioner, er skabt i samarbejde og kan virke gennem samarbejde. Tværprofessionelt samarbejde har gennem mange år været fremhævet som en del af løsningen på problemer i børnelivet – men det bliver i stigende grad også kritiseret som værende en del af problemet. Samarbejdets fokus ender nemlig ofte med indsatser rettet mod enkeltbørn og møder udfordringer med at skabe forandringer i praksis. Der er derfor brug for viden om de konkrete betingelser og udfordringer i det tværprofessionelle samarbejde i hverdagen. Fx at pædagoger og lærere pga. forskellige arbejdstider kan have svært ved at finde tidspunkter at mødes med PPR, eller udfordringer med at arrangere netværksmøder med et stort antal deltagere, inddrage de relevante parter og samtidig reagere hurtigt på forældres bekymring. Dette kræver kontinuerlige dialoger om: Hvad skal være indholdet i samarbejdet? Hvordan kan vi tilrettelægge gode betingelser for samarbejde? Hvordan kan vi organisere samarbejde, der kan inddrage og bruge forskelligheder (faglige baggrunde, positioner, viden)? Der er brug for begreber om og forståelser af samarbejde, der indfanget at et samarbejde i udgangspunktet handler om at udnytte og tilmed bevare forskelle (forskellige perspektiver, faglige opgaver, engagementer mv). Derfor er fokus på fx koordination og det at

skabe 'fælles sprog' vigtig, men ikke tilstrækkeligt for at udvikle et produktivt tværgående samarbejde. Det handler bredere set også om at rette fokus på samarbejdets betingelser, strukturer og procedurer. Det indebærer dermed også fokus på de problemforståelser, der kommer i spil - dvs. at gå fra årsagsfokus, problemlacering og -forskydning til undersøgelse af forskellige problemforståelser med fokus på, hvordan der kan skabes en mere sammensat og 'mangesidet' viden, der kan inddrage forståelser og begrundelser fra forskellige steder og perspektiver.

Ovenstående samarbejdsudfordringer hænger ofte sammen med at PPRs arbejde går på tværs af forskellige forvaltninger og sektorer. Mange PPR-enheder har igennem de senere år gennemgået omorganiseringer, og aktuelt arbejdes der i flere kommuner på at finde den rette organisering af området. Der er brug for viden om forholdet mellem den måde PPR er organiseret på og de arbejdsbetingelser, som de forskellige organiseringer giver PPR-professionelle og dem, der skal bruge PPRs arbejde i deres hverdag – pædagoger, forældre, lærere, forældre – og børn ikke mindst. Dette rejser spørgsmål om: Hvordan PPR kaldes ind i opgaver på skoler og i institutioner, og det rejser diskussioner om indstillingsprocedurer og samarbejdsflader. Hvilke organiseringsformer giver hvilke muligheder og udfordringer? Hvilke ledelsesmæssige dilemmaer og prioriteringsdiskussioner rejser sig? Hvordan og hvilke opgaver skal prioriteres – og ikke mindst hvordan kan forskellige opgaver og ansvarsområder tænkes sammen så de beriger hinanden?

3. Nytænkning og brobygning mellem specialpædagogik og almenpædagogik

Med den samfundsmæssige opmærksomhed på den stigende andel af børn og unge, der mistrives, rettes fokus på PPR som en instans, der skal afhjælpe mistrivsel via forebyggende indsatser. Men PPR skal også tage sig af de børn og unge, der allerede mistrives i alvorlig grad, har angst, spiseforstyrrelser, problematisk skolefravær, diagnoser, særlige behov eller forudsætninger osv. En helt central udfordring for PPR er, hvordan disse forskellige arbejdsopgaver kan hænge sammen i praksis. I den forstand befinder PPR sig i spændingsfeltet mellem 'det specielle' og 'det almene'. PPR skal på samme tid styrke det alment forebyggende arbejde og etablere et bedre og tættere samarbejde med psykiatrien. Ovenstående kræver viden om, hvordan individuelle særlige behov eller forudsætninger og specialpædagogik kan tænkes sammen med almenpædagogik – og hvordan dette kan integreres med indsatser rettet mod at skabe trivsel for børn og unge bredere set. Disse spørgsmål sætter spot på forholdet mellem, hvad der forstås som hhv. almene og særlige udviklingsbetingelser og sammenhænge – og det kræver nye måder at tænke og strukturere forholdet mellem almenviden/pædagogik og specialviden/pædagogik i både praksis og uddannelse (som fx det stigende fokus og marked for 'mellemløst' kan ses som udtryk for).

Fra mange sider efterspørges det, at PPR har mere viden om den almene hverdag, og den virkelighed og de problemstillinger, som er en del af dagligdagen i skoler og institutioner. PPR skal

have opmærksomhed på at gribe problemerne og gribe ind, inden problemer og konflikter bliver fastlåste, ligesom de skal kunne arbejde langsigtet. Samtidig skal PPR-professionelle kunne handle her og nu på akutte sager og 'slukke ildebrande'. Det peger på en central problemstilling omkring, hvordan PPR kan udvikle viden om komplekse sociale problematikker i det almene skoleliv, som en del af undersøgelsesprocessen, og samtidig få den viden bragt i spil sammen med specialiseret viden om børns individuelle udfordringer. Viden om hverdagens almene udfordringer er en nødvendig baggrund for at kunne lave relevante indsatser og støtte i børnenes liv, dér hvor der er brug for det. For at kunne arbejde forebyggende med fx fællesskaber i institutioner og skoler er det afgørende at kunne få adgang til hverdagens problematikker – og at viden fra undersøgelser og udredninger af børns individuelle udviklingsudfordringer kan sættes i spil i børnenes forskellige livssammenhænge. Det rejser spørgsmål som: Hvordan lykkedes vi med det alment forebyggende arbejde, så vi undgår at skabe mistrivsel og udskille stadig flere børn? Hvordan udvikler vi det pædagogiske miljø og fællesskaber i institutioner og skoler, samtidig med at vi tager vare på børn i udsatte positioner? Hvordan skabes deltagelsesmuligheder og trivsel for alle børn med de forskelligheder de har og lever i og med?

Fakta om Center for PPR-forskning

Centret udvikler forskningsbaseret viden om, hvad der skaber deltagelsesmuligheder og trivsel for børn og unge, og hvilke forhold der er afgørende, når professionelle og forældre skal samarbejde. Vi forsker i, hvad der udgør udfordringer og udsathed i børns hverdagsliv i og på tværs af de kontekster, de lever i. I både dagtilbud og skoleregi efterspørges forebyggende indsatser, som er tæt på praksis, og centret vil tilvejebringe et forskningsbaseret vidensgrundlag for sådanne indsatser i tæt samarbejde med praksis med henblik på at udvikle bud på, hvordan indsatserne bør udformes – fra forvaltnings- til børneniveau.

Presserende projekter for centeret

Der er behov for forskningsbaserede analyser af de presserende problemstillinger, som PPR-feltet står overfor. Aktuelle undersøgelser peger på mange udfordringer: Skoler og dagtilbud oplever, at hjælpen er for langt væk, kommer for sent og ikke er relevant nok. Desuden peges på uhensigtsmæssige opdelinger og grænsedragninger mellem almen- og specialområderne, mellem forvaltninger, faglige opgaver og forskellige former for viden. Den aktuelle efterspørgsel efter

mere praksisnære indsatser rejser desuden spørgsmål om, hvordan forskellige professionelle skal samarbejde, og hvordan tværfaglige indsatser kan udvikles. Når PPR skal lave praksisnære indsatser i samarbejde med lærere, pædagoger, vejledere mv, hvordan skal de forskellige fagligheder da sættes i spil på en måde, hvor forskellige faglige positioner, opgaver, baggrunde og erfaringer udnyttes produktivt? Centret skal undersøge, hvordan der kan arbejdes med at tilrettelægge praksisnære indsatser, hvor professionelle med forskellige faglige baggrunde kan trække på hinandens viden på fleksible måder og udvikle koordinerede, fælles indsatser.

Det nationale Center for PPR-forskning vil adressere disse og andre presserende udfordringer ved at etablere de nedenfor beskrevne forskningsprojekter, som vil blive udfoldet og præsenteret for medlemmer af centerets Faglige Forum, medlemmer af Repræsentantskabet og interessenter i den nærmeste fremtid:

Fremtidens PPV og dens anvendelse i praksis?

Den pædagogisk psykologisk vurdering (PPV) er en af de store knuder i PPRs arbejde. Lange ventelister, problematiske indstillingsprocedurer, uklarhed om det optimale format og udfordringer ift. omsætningen af anbefalinger i praksis er blot nogle af de problematikker, der knytter sig til PPV'en. Det nationale Center for PPR-forskning vil, i samarbejde med en række kommuner, igangsætte et forsknings- og udviklingsarbejde med fokus på PPV'en fra indstillingsprocedure til omsætning i praksis, hvor der udforskes, hvordan samarbejdsprocesser om undersøgelse og udredningsprocesser af enkeltbørn kan tilrettelægges, så det samtidig kan understøtte og bidrage til arbejde med fx børnefællesskaber, klassedynamikker, undervisningstilrettelæggelse?

Hvordan bevæges PPR fra individuel udredning til forebyggende indsatser?

Der er et udbredt politisk ønske om, at PPR skal arbejde mere forebyggende, men PPR presses stadig mere af individfokuserede opgaver. Det rejser spørgsmålet om, hvordan bekymringer for det enkelte barn kan igangsætte undersøgelsesprocesser der også inddrage børnefællesskaber og udviklings/-læringsmiljø bredere set. Det nationale Center for PPR-forskning vil, i samarbejde med kommuner og andre relevante aktører, igangsætte og følge et forsknings- og udviklingsarbejde med fokus på processen fra udredning til alment forebyggende indsatser.

Hvordan kan kommunerne lykkes med tværfaglige PPR-teams?

Mange kommuner har organiseret tværfaglige PPR-teams, der i tæt dialog med dagtilbud og skole afprøver nye samarbejdsformer om praksisnære indsatser i og omkring udviklings/-læringsmiljøer og klasserum. Dog ser det ud til, at der er udfordringer forbundet med at bringe forskelligartede fagligheder og erfaringer i spil, så de udnyttes optimalt. Det nationale Center for PPR-forskning vil følge tværfaglige teams på dagtilbud og skoleområdet på tværs af forskellige kommuner og udvikle viden om muligheder og udfordringer ved forskellige typer af organiseringer, arbejdsdelinger og koordinering mellem faggrupperne i PPR og skole/dagtilbud.

Veje til et sammenhængende PPR?

Hensigten om at sikre et sammenhængende PPR med fokus på både dagtilbud og skole har i mange kommuner gjort PPR til genstand for stadige omorganiseringer. Det ser ud til at skabe udfordringer med blandt andet at skabe fælles problemforståelser på tværs af faggrupper, samarbejdsvanskeligheder og organisatoriske og strukturelle begrænsninger i forhold til fx ressourcetildelinger, arbejdsvilkår mv. Det nationale Center for PPR-forskning vil udforske og udvikle viden om disse forbindelser mellem lokale muligheder for at udvikle relevante tværprofessionelle indsatser tæt på børnenes hverdagsliv i dagtilbud og skole og den kommunale forvaltningsmæssige organisering af området.

Hvordan integreres specialpædagogik i almenpædagogisk praksis?

Kommunerne efterspørger i betydeligt omfang tilgange og metoder, der kan integrere specialpædagogisk viden og specialpædagogiske og -didaktiske greb i almenpædagogiske sammenhænge, fx under betegnelsen mellemformer. Det nationale Center for PPR-forskning vil via forskning og udvikling af tilgange som "Universal Design for Learning", forskelsbaseret fællesskabende didaktik mm. bidrage til udvikling af fleksible og inkluderende udviklings- og læringsmiljøer, der giver børn med forskellige forudsætninger bedre muligheder for at deltage i undervisning og fællesskaber.